

Министерство образования и науки РД
ГБПОУ РД «Дербентский профессионально-педагогический колледж
им. Г.Б.Казиахмедова»

Открытый урок на тему:
«Морфология.
Существительное»

Преподаватель: Шабанова Эльнара Зубоиловна

Тарсуни кьил: «Морфология. Существительнидин мана-метлеб ва кьетІенвилер».

Тарсуни метлеб:

1. Существительное темадай умуми чирвилер гун;
2. Дидедин чІал кІанарун;
3. ЧІал гегьеншарун;
4. ЧІалан девлетлувал кьалурун.

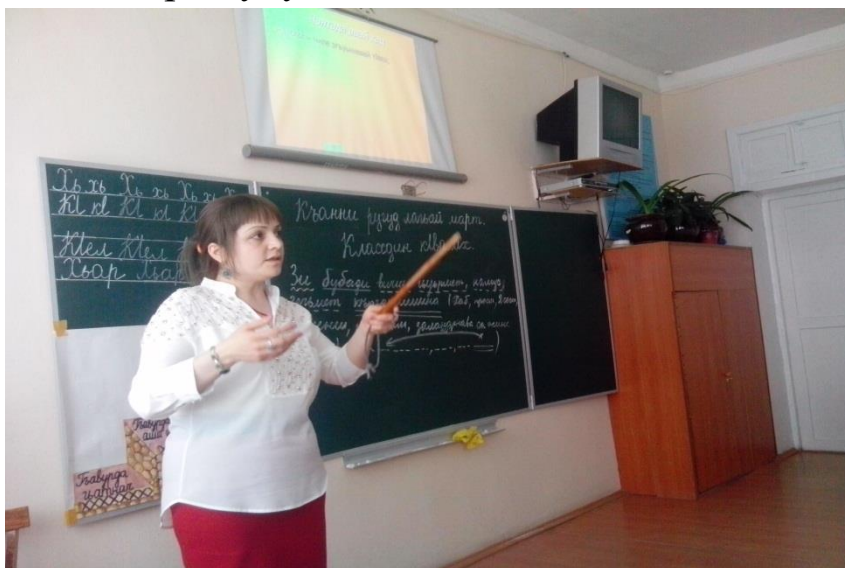
Тадаракар:

карточкаяр, машгьулардай грамматика, интерактивный доска, шиклар, презентация, доскадал кхьинар.

Тарсуни финиф:

План:

- 1) Тарс тешкилун.
- 2) КІвалин кІвалах ахтармишун.
- 3) ЦІийи тарсунал элячІун.
- 4) Тарс мягкемарун.
- 5) Тарс умумиламишун.
- 6) КІвалин кІвалах гун.
- 7) Къиметар эцигун
- 8) Нетижаяр хкудун.

I. Тарс тешкилун:

М: Къарагъ вири кІвачел.

- Салам Алейкум!

- Къенин чи тарс башламиш жедалди, ша кван за куьн гуьгьуьл чирин:

- Рушар, квез чими яни?

А: Эхъ!

М: Классда экуьзвани?

А: Эхъ!

М: Тарсуниз зенг янани?

А: Эхъ!

М: Тарс кутягъ хъанвани?

А: Ваъ!

М: ГъакІ ятІа, виридаз ацукъдай ихтиярни ава!

-Аферин, баркалла!

- Балаяр, чаз и йикъара са алааматдин гуъзел кагъаз хтанва – иер, тІвар-ван авай уълкведай. ТІварни язва вичин – Морфология.

- Куъне чаз къе ихтияр гайитІа, квез хуш ятІа, ша чун къе гъа уълкведиз сиягъат жен, яни путешествиядиз фин.

- Килигдани гъа гъукуматдин гъейранвилериз?

- Чаз а уълкведиз са мугъман ава, ам пара пашман я. Белки ам чавай хъуруъриз жедатІа и сиягъатда!

II. КІвалин кІвалах ахтармишун.

1. Карточкайрай кІвалах.

(3 студентди чкадал карточкайрай кІвалахзава).

2. Предложение синтаксисдин разбор авун.

Зи бубади вичиз гъуърмет, намус, зегъмет къазанмишна.

(Хабардин, простой, 2-составдин, гегъени, тамам, заланарнава са жинсинин допoлненийрал).

3. Карточкаяр ахтармишун ва чирвилер ачухарун.

4. Михъи кхъинар.

Хъ хъ

КІ кІ

(и гьарфар кваз гафар туькГуьрун).

5. Ша чна гила кIвалин кIвалах кьугьунин кьайдада ахтармишин.

Кьугьун-«Акьуллубур»

1) Им чир хьун лазим я!

- а) Морфемика разделда вуч чирда?
- б) Лезги чIала шумуд морфема ава ва гьибур я?

2) РикIелни алачир савкьват.

Са муаллимди гузвай суал.

3) Чантада авай кац.

Чантадай 3 слогдин суал кьезва, гьар садаз жаваб гайила, эхирдай гаф, вични существительное арадал кьезва.

- 1- Слог- чиле эгьуьннавай тIекв;
- 2- Слог-хутахун глаголдин антоним;
- 3- Слог-тIварцIиевездин са форма.

Жаваб: фур-гьун-чи.

4) Жуьреба-жуьре затIар.

МискIалар гун:

а) Имуча-муча, муч халича.

Вилиз акваз, гъилиз текъвез?

(Циф)

б) Имуча-муча, муч халича.

Авахьда, авахьда, акьалтIдайди туш,

Гъикъван катйтIани галатдайди туш?

(ВацI)

5) ЧIалакай

а) Лезги чIалан букварар туькIуьрнавай алимар-авторар вужар я?

(А.Алкадарский, А.-Ж. Мамедов, Къазанфар-бег, П.К. Услар)

б) Сифте лезги чIалан букварь гъи йисуз акъатна?

(1938 - йисуз)

6) Гафунин винел кIвалах.

Словардин кIвалах.

Сиягъат – путешествие

Нукъсан – недостаток

Тавус – павлин

Мержан – коралл

Махлукъат (халкъ) – народ, масса

Таъминарун – обеспечивать

Къуркъушум – свинец

7) **Фагъум ая!**

И шаирдин тІвар вуж я?

(Г.Алкадарский)

8)

Шикилда къалурнавай игитдин тІвар вуж я?

(Шарвили)

9) **Логикадин суал**

Бубайрин мисалда икІ кхъенва:

-Акьуллу хьухь, буба хьтин авам жемир!

- Акьуллу хьухь буба хьтин, авам жемир.

Куь фикирдалди и кьве сад хьтин предложенийра вуч тафаватлувал ава?

III. Цийи тарсунин гъавурда тун.

М: Аферин, балаяр! Ша чун гила Морфология тІвар алай уьлкведиз килигин кван. И гьукуматда жуьредин шегьерар ава. Сифте яз чун къаршиламишиз, чаз амай шегьерриз рехь къалуриз белед (проводник) яз, Существительнияр атанва. Адав квез куьмек яз картани гва.

А:

Сущ.- Квез, хвашгелди, азиз тир мугьманар! Зун существительное я. Зун виридалайни машгьулардай чІалан пай я. Виридаз за тІварар къаз эверда, вуж? вуч? суалриз жавабар гуда, гьар са затІунин къадар чирда ва чан алайдини – кьейиди- духтурдиз хьиз чир жеда.

Прил.- Ажайб шегьер я зун, виридалай гуърчег, иер, тIарам, къешенг, серес, милаим, гуьлуьшан, абурлу- икъван гафарин синонимар хас я заз. Вири хважамжамдин рангари гьейранарда за куь, вилерин ишигъ тухуда? Гъар са затIунин лишан чирда.

Числ.- Белки, куь шегьерра затI, лишан къалурзаватIа, за, гьелбетда куь къадар гьисаб алцумзава. Куьн гъар са кам гьисабзава. Зун хъаначиртIа, низ чидай къван пулунин къадар гьикI чир жедайтIа яраб!

ТIварцI.- Я вахар – шегьерар, куьне са кIус ял ягъа, бес зун- тIвацIи-эвез авачиртIа и заманада – зун- вун чир жедайти? Ида заз, ада ваз лугъуз, лагъ къван куьне чаз виридаз – гьикъван ялда цIил гъарда вичелди?

Глагол - За тарифар ийидач, азиз мугъманар. Зун гзаф рахадай шегьер я. За гъар са инсанди вуч ийизватIа лугъузва, чи шегьерда вири хабар, суал, буйругъ, эвер гуда. Мад масдардикай рахан тийин. Суалриз гъамиша за жавабар гуда.

Нареч.- Аста-аста рахада зун, къе гьерекатдин лишанар къалуриз кIанзавач заз куь тарифар акурла. Лап, пара, гзаф, михъиз, мягкъемдаказ куь далуда вуж жеда, зун тахъайтIа.

Къуллугъчи чІалан паяр.

Союзар - Ва, я,ни, амма, гагъ-гагъ лугъудай союзар хъаначиртІа, квез предложенияр галкІуриз чир жедайни, баркаванар?

КІусар - Валлагъ, гълбетда, хъиз, хътин, мегер, къван кІусарни чаз герек атун лазим я хъи виринра. Секинвал, анжах секинвал.

Послелог - Дуъз лугъузва, гъуъжетунар акъвазар къван, послелогдини чи гъукуматдиз пара куъмек гузва. Зи шегъердиз атайла за мугъманриз ибалди, абалди, агъабалди – гуйгъуъниз вири къалурда.

КъетІен жуъредин чІалан пай.

Междом.- Зи гъарай- эвердин, гъайванрин пайгарвал, абурун чІалан гъавурда акъун квез чир хъайитІа, квез междометие шегъердай хъфиз кІан жедач. Вагъа, киш, пишт, суъс, эгъей. Салам – каламдикай мад рахамир!

IV. Ял ягъунин декъикъа.

Вири хъсан я, амма куьн галат хъанва, ша чна са герен ял ягъин.

Ибрамхалилова Эльвиради ва Абдурашидова Бескади «Чубарук» мани лугъуда.

V. Тарс мягъкемарун.

- 1) Ктабдин винел к'валах. Существительное темадай тариф к'елун.
- 2) Тапшуругъ -къугъун.

Къве студентди доскадал хасбур т'арар яз ишлемишзавай гъайванрин т'варар, муькуьбурув цуькверин т'варар яз инсанрин т'варар кхъиз тун.

Гъайванрин

Аслан, Джейран, Тарлан, Тавус,
маймун, Перленг, Лачин.

Цуькверин

Къизилгуьл, Алван, Цуьквер,
Беневша, Инжи, Жасмина.

3) «Кроссворд» хуралай таммарун.

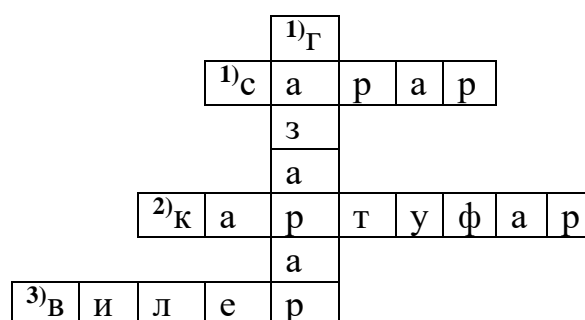
Гзафвилин къадарда авай сущствительнияр кхьин.

ЦарцІяй туз:

1. Имуча – муча муч халича, яру къурал лацу кІекер.
2. Чилин кІаник гъуту-гъутар?
3. Имуча – муча муч халича, зун ина зи тазияр атІана?

Виняй туз:

1. Имуча-муч муч халича, чилин кІаник рипи-рипер?

4) Гафарин диктант.

Шагъадатнама, яргъируш, гъасятда, белед (проводник), пакъракъ, регъуьхъбан, муаллим.

5) Яратмишунин кІвалах.

М: Балаяр, ша чна гила куь кбилериз гзаф тадияр ганватІа, са кІус беден бушарин, яни расслабиться жен.

Релаксациядин прием.

- Агалзава вирида вилер, фикирзава вирида – куьн гуьзел гатфарин юкьуз тама, нуькІверин арада тебиатдин гуьрчегвилерал, гьейранвилерал ашукь жезвайди.

- Гила ахьай вилер, музыкадин легьзедалди кхьихь кван гатфарикай миничинение. 3-4 предложение кхьин,существительнияр кьалурун.

VI. Тарс умумиламишун.

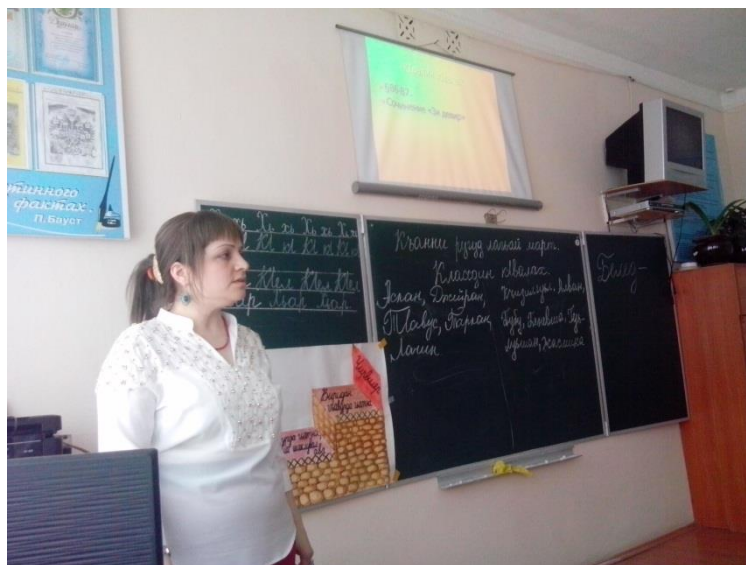
Гила килигин чун чахь галаз сиягьатда авай мугьмандин гуьгьуьл ачух хьанватІа.

- Кье чун тарсуна квекай рахана?
- Морфология раздел гьихьтин паярикай ибарат я?
- Существительнияр квез лугьуда ва гьихьтин суалриз жаваб гуда?
- Существительнийриз гзафвилин кьадарда гьихьтин эхирар жеда?
- Чи мугьмандиз Морфология уьлкве бегенмиш хьанва, гила ам хьуьрена.І

VII. КІвалин кІвалахдин гъавурда тун.

§ 86-88. Сочинение «Зи девир»

VIII. Тарс умумиламиш хъувун.

М: Килигин гила зун куь тарсунин гъавурда гьикІ акьунватІа.(рефлексиядин къайда).

Гъавурда гъатнач.	Гъавурда гъатна, амма шаклувал ава.	Виридан гъавурда гъатна.

IX. Аялриз къиметар лугъун.

Къиметар эцигун ва нетижаяр хкудун.

М: Къе квез виридаз аферин.

Тарс кутягъ хъана. Куьн сагърай!